



Ministerul Agriculturii,
Dezvoltării Regionale
și Mediului



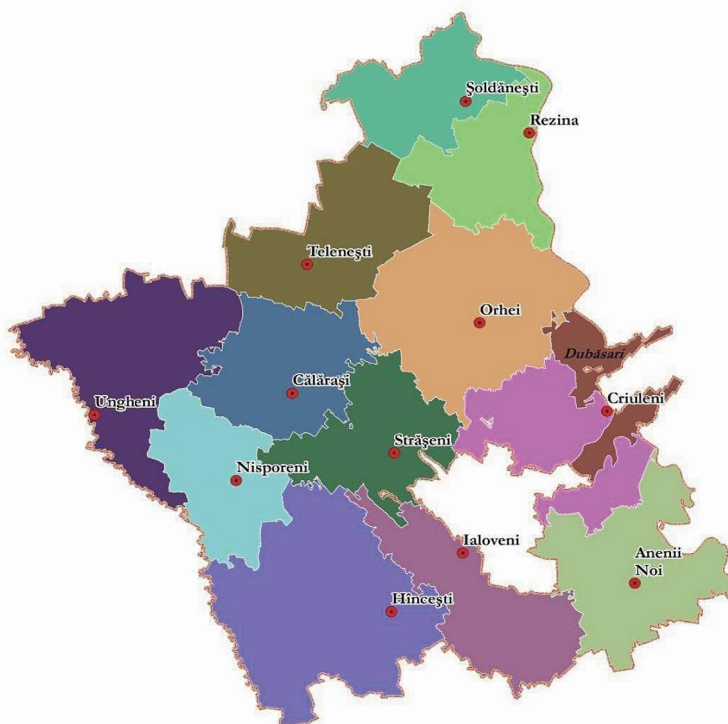
Agenția de
Dezvoltare Regională
Centru

Coordonat: 
Ghenadie Iurco,
Secretar de Stat
„17” februarie 2021

Aprobat
prin Decizia CRD Centru
nr. 01-01 din 24.04.2021

RAPORT DE PROGRES privind implementarea SDR 2016-2020

Perioada de raportare
ianuarie - decembrie 2020



Ialoveni, 2021

Cuprins

Lista abrevierilor și acronimelor	3
Sumar Executiv	4
Introducere	6
Principalele rezultate ale ADR atinse în perioada de raportare	7
Obiectiv General: Dezvoltarea teritorială echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Centru	7
Obiectivul Specific 1: Îmbunătățirea accesului la servicii și utilități publice de calitate	8
Măsura 1.1 Reabilitarea rețelei de drumuri locale și regionale	9
Măsura 1.2 Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare	11
Măsura 1.3 Dezvoltarea sistemelor integrate de management al deșeurilor solide la nivel regional	13
Măsura 1.4 Creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice	14
Obiectivul Specific 2: Dezvoltarea economică durabilă și competitivă a regiunii	15
Măsura 2.1 Sprijinirea dezvoltării urbane durabile	16
Măsura 2.2 Dezvoltarea economiei regionale și diversificarea infrastructurii de afaceri	16
Măsura 2.3 Dezvoltarea potențialului turistic al regiunii	17
Obiectivul specific 3: Consolidarea unei bune guvernante regionale	19
Măsura 3.1 Consolidarea capacităților actorilor locali și regionali responsabili de dezvoltare regională	19
Măsura 3.2 Promovarea potențialului de dezvoltare a RD Centru	21
Măsura 3.3 Perfecționare sistemului de planificare și programare	22
Măsura 3.4 Consolidarea cooperării cu partenerii de dezvoltare și atragerea investițiilor în domeniul Dezvoltării Regionale	25
Provocări și riscuri	27
Lecții învățate și Bune practici	27
Concluzii	28
Anexe:	
Anexa 1. Tabel generalizator cu indicatorii de monitorizare SDR Centru 2016-2020	
Anexa 2. Lista proiectelor în proces de implementare pentru perioada ianuarie-decembrie 2020	
Anexa 3. Repartizarea mijloacelor financiare ale FNDR pentru ianuarie -decembrie 2020	
Anexa 4. Raportul activităților desfășurate privind dezvoltarea capacităților specialiștilor ADR Centru pe parcursul anului 2020	

Lista abrevierilor și acronimelor

AAC	– Aprovizionare cu apă și canalizare
AEE	– Agenția pentru Eficiență Energetică
ADR	– Agenția de Dezvoltare Regională
AI	– Agenția de Investiții
AMAC	– Asociația Moldova Apă-Canal
APL	– Administrația Publică Locală
ASD	– Administrația de Stat a Drumurilor
BNS	– Biroul Național de Statistică
CNCDR	– Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CRD	– Consiliul Regional pentru Dezvoltare
CR	– Consiliul Raional
DR	– Dezvoltarea Regională
DRL	– Drumuri regionale și locale
DUP	– Documentul Unic de Program
EE	– Eficiență energetică
FNDR	– Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	– Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
IA	– Incubatorul de afaceri
IES	– Inspectoratul Ecologic de Stat
ISA	– Infrastructura de suport în afaceri
MADRM	– Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MEI	– Ministerul Economiei și Infrastructurii
MSPL	– Modernizarea serviciilor publice locale
ZEL	– Zona Economică Liberă

Sumar Executiv

Raportul de progres privind implementarea Strategiei de Dezvoltare Regională Centru 2016-2020 în prezintă principalele rezultate ale ADR Centru obținute în urma implementării măsurilor planificate perioada ianuarie-decembrie 2020. Pe parcursul acestei perioade, ADR Centru a realizat un șir de activități, în mai multe domenii specifice pentru atingerea obiectivelor stipulate în strategie.

Eforturile regionale au fost concentrate pe activități menite să stimuleze potențialul regiunii, să elimine cele mai fundamentale constrângeri și să realizeze cele mai importante acțiuni, cu impact multiplu asupra mai multor sectoare. Astfel obiectivul general stabilit a fost Dezvoltarea teritorială echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Centru. Obiectivele specifice prevăd diverse măsuri, care catalizează intervențiile pe domenii de dezvoltare, contribuind la dezvoltarea sectoarelor capabile să amplifice eforturile de dezvoltare regională. Acestea sunt:

1. Îmbunătățirea accesului la servicii și utilități publice de calitate;
2. Dezvoltarea economică durabilă și competitivă a regiunii;
3. Consolidarea unei bune guvernante regionale.

Progresul de realizare a obiectivului general al SDR Centru va fi cuantificat prin estimarea următorilor indicatori:

- PIB – ul regional;
- Rata sărăciei;
- Indicele de disparitate.

Ca urmare a implementării proiectelor de dezvoltare regională în anul 2020 au fost obținute următoarele rezultate:

În domeniul reabilitării drumurilor locale și regionale:

- 4 proiecte în proces de implementare
- 9 podețe reabilitate
- 23,7 km de drum asfaltat
- 6 localități cu acces la drum reabilitat

În domeniul îmbunătățirii serviciilor de apă și canalizare:

- 5 proiecte în proces de implementare.
- 0.36 km rețele noi de canalizare construite/renovate
- 0.299 km rețele de apeduct construite/reabilitate
- 1 stație de pompare a apelor uzate construită
- 1 localitate cu acces la sistemul de canalizare construit
- 1700 locuitori cu acces la sistemul de canalizare construit

În domeniul creșterii eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice:

- 4 proiecte în proces de implementare
- 1 proiect finalizat
- 1 clădire publică renovată prin măsuri de eficiență energetică (spital Raional Nisporeni)
- 245 m2 de pereți exteriori izolați (liceu Dubăsari);

- 202,85 m2 planseu izolat termic
- 152 m.l. conducte exterioare construite

În domeniul dezvoltării potențialului turistic al regiunii:

- 3 proiecte în proces de implementare
- 1 obiectiv turistic inclus în circuitul turistic
- 1 atracție turistică construită (amfiteatru Călărași);
- 1 propunere de proiect elaborată și depusă.

În domeniul infrastructurii de suport în afaceri:

- 2 proiecte în proces de implementare
- 1,13 ha de teritoriu amenajat
- 0,09 km de rețea de canalizare construită

În domeniul cooperării cu partenerii externi de dezvoltare:

- 1 parteneriat stabilit
- Participare la 2 apeluri de proiecte internațional pentru depunerea propunerilor de proiecte (1 proiect acceptat spre finanțare, 1 proiect în așteptare)

La baza evaluării rezultatelor obținute, a stat Instrucțiunea privind monitorizarea și evaluarea politicii de dezvoltare regională, aprobată prin ordinul MADRM nr.164 din 27 iunie 2019.

Introducere

Conform prevederilor legale, Strategia de Dezvoltare Regională Centru pentru anii 2016-2020 (în continuare SDR Centru) este principalul document de planificare a dezvoltării echilibrate și durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru pe un termen mediu care reflectă necesitățile, obiectivele și direcțiile de dezvoltare. SDR Centru a fost aprobată prin decizia Consiliului Regional pentru Dezvoltare Centru nr.01/02 din 11.02.2016. SDR Centru a fost elaborată ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare și anume: Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012 -2020; Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova; inclusiv de prevederile strategiilor naționale sectoriale și ale altor acte normative naționale de importanță majoră precum: Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, Strategia Națională de Descentralizare, prevederile Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, strategiile naționale sectoriale și alte acte normative.

Potrivit strategiei regionale, principalul obiectiv pe care trebuie să-l atingem întru realizarea politicii de dezvoltare regională este următorul:

Dezvoltarea teritorială echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Centru

Pentru realizarea acestui obiectiv au fost identificate trei domenii prioritare în bază cărora vor fi atinse următoarele obiective strategice specifice:



În baza condițiilor de dezvoltare și necesităților identificate în regiune, a resurselor publice limitate, la elaborarea SDR Centru s-a propus cumulara eforturilor pentru atingerea următorului impact scontat: nivel de trai al populației îmbunătățit, disparitățile intraregionale diminuate și coeziune teritorială asigurată, aceștia fiind cuantificați cu următorii indicatori principali: PIB-ul regional, nivelul de sărăcie și indicele de disparitate.

Ca instrument de monitorizare și dovadă a implementării SDR Centru, prin descrierea progreselor realizate în atingerea obiectivelor stabilite în strategie, se prezintă Raportul de progres privind implementare SDR. Acesta se elaborează în conformitate cu Planul de acțiuni pentru implementarea strategiei și include principalele activități, proiecte și măsuri îndeplinite pe parcursul semestrului/anului. Raportul se elaborează de către Agenție, este coordonat cu autoritatea de implementare a politicii de dezvoltare regională (MADRM) și se prezintă spre aprobare CRD.

Prezentul raport vine cu o descriere generală asupra activităților care au fost realizate pe parcursul perioadei de raportare întru atingerea obiectivelor și asigurarea impactului menționat anterior. Acesta reflectă implicarea și contribuția cu care vine ADR Centru pentru îmbunătățirea situației din Regiunea de Dezvoltare Centru precum și impedimentele întâlnite în cale, bunele practici și lecțiile învățate.

Principalele rezultate ale ADR atinse în perioada de raportare

Obiectiv General: Dezvoltarea teritorială echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Centru

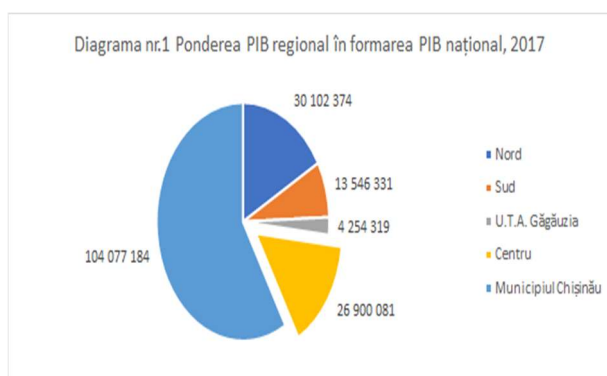
SDR Centru pentru perioada 2016-2020 își propune cumularea eforturilor întru atingerea următorului impact scontat:

- Nivelul de trai al populației îmbunătățit;
- Disparitățile intraregionale diminuate;
- Coeziunea teritorială asigurată.

Progresul de realizare a obiectivului general al SDR Centru este cuantificat prin estimarea următorilor indicatori:

- PIB – ul regional;
- Nivelul de sărăcie în regiuni;
- Indicele de disparitate.

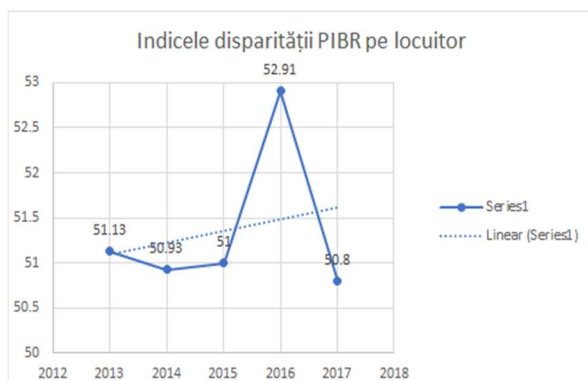
Evoluția PIB-ului regional a început a fi monitorizată începând cu anul 2014, anul pentru care BNS



oferă informația ce ține de PIB dezagregată pe regiuni de dezvoltare. Totodată, conform metodologiei de calcul, valorile pentru indicatorul respectiv sînt furnizate la 2 ani întârziere.

Indicele sărăciei (14.9), care este mult peste media pe țară (11,4) și este depășit doar de RD Sud (16,7) denotă un nivel scăzut de trai, populația fiind la limita sărăciei. Ponderea infrastructurii *utilităților publice* în RDC este sub media pe țară, iar nivelul de prestare a serviciilor necesită îmbunătățire și

modernizare. Această situație determină creșterea costurilor de transport, restrânge mișcarea bunurilor, serviciilor și resurselor umane și nu doar reduce activitatea economică, dar și limitează dezvoltarea umană. Starea precară a infrastructurii utilităților constituie un impediment în crearea condițiilor de dezvoltare a industriei și micului business, dar și în asigurarea calității vieții locuitorilor



Potrivit ultimelor date BNS, Produsul Intern Brut Regional pe locuitor constituie 26 900 081,4 mii lei pentru anul 2017, cu 2 422 625,4 mii lei mai mult decât în anul 2016, iar indicele de disparitate Produsul Intern Brut Regional pe locuitor este 52,9% în 2016 și în scădere 50,8% pentru anul 2017. Din anul 2018 BNS a trecut la metodologia nouă de calculare a pragului absolut al sărăciei. Conform metodologiei revizuite vor fi efectuate calculele retrospective a indicatorilor sărăciei pentru anii 2014-2018.

În perioada anilor 2013-2018, Produsul Intern Brut în Regiunea de Dezvoltare Centru a constituit în mediu 2,6 mlrd lei. La nivel de raioane, valoarea PIB-ului variază în funcție de dimensiunile acestora, precum și de numărul și dimensiunile întreprinderilor agricole, industriale sau de prestare a serviciilor. Astfel, în 2018, valorile maxime (peste 400 mil.lei) ale PIB-ului se atestă în raioanele Orhei, Ialoveni, Ungheni, iar valorile minime (mai mare de 200 mil.lei) în raioanele mai mici și mai slab industrializate, inclusiv în Dubăsari, Șoldănești, Telenești și Nisporeni.

Tabelul 3.1 Produsul intern brut în RD Centru pentru perioada 2013-2018, milioane lei

Raionul	2013	2014	2015	2016	2017	2018	sporul	media
Orhei	257	244	380	383	465	592	2,3	387
Ungheni	276	287	340	376	431	482	1,7	365
Ialoveni	185	194	327	366	453	547	3,0	346
Anenii Noi	211	158	244	266	312	312	1,7	260
Strășeni	185	170	222	241	271	339	1,8	238
Hîncești	138	117	195	221	262	302	2,2	206
Rezina	125	125	132	137	152	174	1,4	141
Călărași	128	226	149	154	173	184	1,4	169
Criuleni	113	100	142	155	183	219	1,9	152
Nisporeni	71	71	102	117	137	153	2,1	109
Telenești	56	44	81	88	103	147	2,6	87
Șoldănești	52	41	54	59	64	78	1,5	58
Dubăsari	34	21	41	45	47	57	1,7	41
RD Centru	1833	1798	2408	2608	3054	3642	2,0	2557
Media RDC	141	138	185	201	235	280	2,0	197

Volumul PIB-ului Regiunea de Dezvoltare Centru a crescut de la 1,8 miliarde lei în anul 2013, până la 3,6 miliarde lei în 2018, adică de aproximativ două ori, iar ritmul mediu de creștere anuală a PIB-ului constituie 14%. În anul 2018 față de anul 2017, PIB-ul a oscilat pozitiv și s-a majorat cu aproximativ 600 mil.lei. Dinamica pozitivă a PIB-ului se observă în toate raioanele regiunii. Sporul maxim se înregistrează în raioanele Ialoveni(de 3,0 ori), Rezina, Telenești (de 2,6 ori), Orhei (de 2,3 ori), și Hîncești (de 2,2 ori).

Obiectivul Specific 1: Îmbunătățirea accesului la servicii și utilități publice de calitate

Este bine cunoscut că pentru asigurarea unui nivel de trai calitativ pentru cetățeni, serviciile și utilitățile publice de calitate joacă un rol important. Ele constituie elementul de bază care asigură confortul realizării activităților de zi cu zi. În acest sens Obiectivul specific 1, stipulat în SDR Centru presupune realizarea următoarelor măsuri:

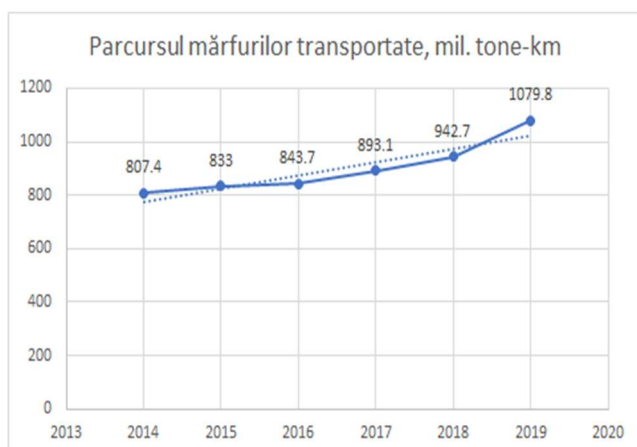
1. Reabilitarea rețelilor de drumuri locale și regionale;
2. Îmbunătățirea serviciilor de alimentare de apă și canalizare;
3. Dezvoltarea sistemelor integrate de management al deșeurilor solide la nivel regional;
4. Creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice.

Pentru îndeplinirea acestor măsuri, respectiv, sunt așteptate următoarele rezultate:

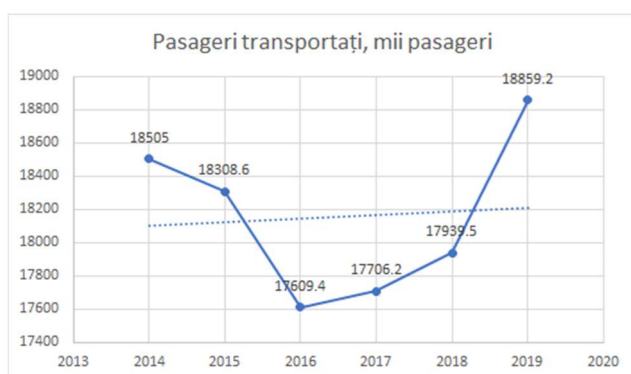
- Conectivitatea, accesibilitatea și calitatea infrastructurii rutiere locale și regionale este îmbunătățită;
- Populația în regiune beneficiază de servicii de Asigurare cu Apă și Canalizare (AAC) și Managementul Deșeurilor Solide (MDS) eficiente și calitative;
- Condițiile în clădirile publice sunt îmbunătățite prin măsuri de eficiență energetică;
- Comunitățile cooperează eficient în prestarea de servicii publice.

Măsura 1.1 Reabilitarea rețelei de drumuri locale și regionale (DLR)

Unul din indicatorii principali de monitorizare în acest domeniu îl constituie ponderea drumurilor regionale modernizate, care conform BNS, pentru anul 2020 constituie 62,4 %, iar lungimea drumurilor regionale modernizate 781 070 km. Făcând comparație cu anul 2019 acești indicatori sunt în creștere lentă, astfel pentru ponderea drumurilor modernizate, indicatorul a crescut cu 0.9%, iar lungimea drumurilor cu 21 510 km.



Un al alt indicator în domeniul DRL îl reprezintă parcursul mărfurilor transportate care este într-o continuă creștere începând cu 942,7 mil. tone km în 2018 și continuând cu 1079,8 mil. tone km în 2019, ocupând locul al doilea după RD Nord, în profil regional.



Valoarea de top a indicatorului pasageri transportați cu autobuze și microbuze este atinsă în anul 2015 cu 18 308,6 mii pasageri, după care în anul 2016 are loc o scădere bruscă până la 17 609,4 mii pasageri. În continuare, valorile indicatorului sunt în proces de ascensiune - cu 17 706,2 mii pasageri în 2017, apoi 17 939,5 mii pasageri în 2018 și 18 859,2 mii pasageri în anul 2019, ocupând locul de frunte în comparație cu celelalte regiuni de dezvoltare.

1.1.2. Implementarea proiectelor de reabilitare a rețelei de drumuri locale și regionale

La momentul raportării ADR Centru are în implementare 4 proiecte investiționale în domeniul DRL cu acoperire financiară din FNDR, MEI și APL de nivelul II în sumă de 357 452 803,25 lei, dintre care valorificați total 187 894 176,64 lei, doar pentru anul 2020 a fost valorificată suma de 90 421 764,34 lei.

Conform situației din 31 decembrie curent în urma implementării acestor proiecte au fost obținute următoarele rezultate:

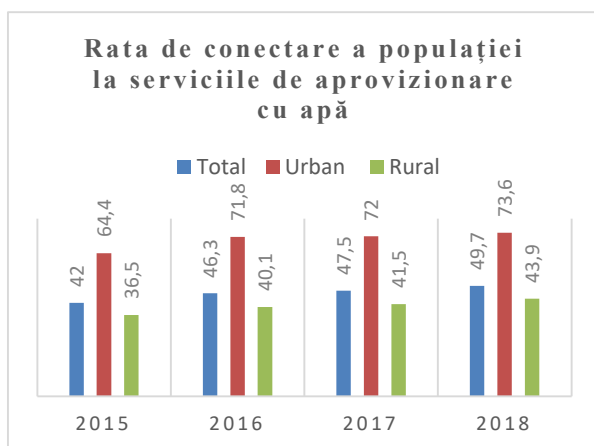
Indicatori	Unitatea de măsură	Realizat	Planificat
Lungimea drumurilor construite sau reabilite, inclusiv:			
km infrastructura de drum construite/reabilite	km	49.23	82.15
varianta asfalt	km	49.23	82.15
nr. poduri/ podețuri construite/ reabilite	nr.	26	89
nr. localități cu acces la drumul construit/reabilitat	nr.	11	24
nr. populației cu acces la drumul construit/reabilitat	nr.	42581	94001

1.1.3 Monitorizarea implementării proiectelor

Săptămânal au fost realizate vizite de monitorizare a progresului implementării proiectelor de către specialiștii ADR Centru. De asemenea s-au organizat ședințe de lucru cu factorii cheie pentru înlăturarea impedimentelor și atingerea obiectivelor propuse conform proiectelor.

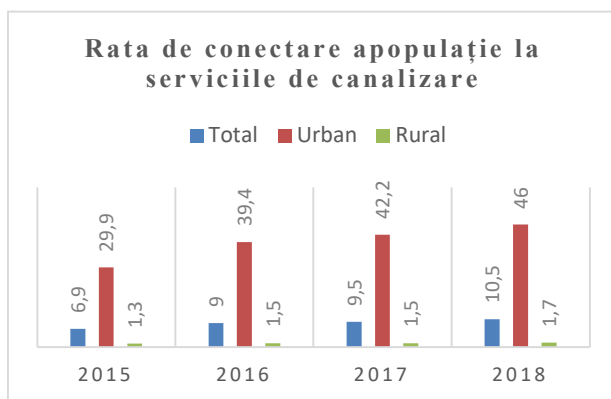
Au fost elaborate 27 rapoarte privind monitorizarea realizării activităților conform planului de implementare a proiectului individual (săptămânal); 8 rapoarte de monitorizare a proiectului individual (trimestrial); 8 rapoarte privind monitorizarea mijloacelor financiare (trimestrial).

Măsura 1. 2 Îmbunătățirea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare (AAC)



Situația în domeniul AAC nu este cea mai bună în RDC, însă nu este cea mai rea în comparație cu alte regiuni de dezvoltare luând în vedere că numărul populației este cel mai mare. Totuși trendul de dezvoltare este pozitiv comparând cu anul 2015. Astfel potrivit datelor BNS, în anul 2018, rata de conectare a populației la serviciile AAC constituie 49,73% (cu 7,3% mai mult decât în 2015), sau 521,1 mii cetățeni, practic jumătate din populația regiunii. Dezagregarea pe tipul de localități, ne demonstrează o pondere de 73,6% a populației din orașe care are

acces la apă potabilă, mai mare decât în sate unde circa 43,9% din numărul de locuitori beneficiază de această facilitate.



În privința accesului la sistemele de canalizare, rata de conectare, pentru RDC, în anul 2018 constituie 10,5% sau 109,7 mii cetățeni, aflându-se sub media națională de 29,3%. Acest indicator, comparativ cu anul 2015, a crescut cu 4,6%. Situația în care se află regiunea, nu este deloc bună, rata de conectarea la canalizare fiind de cca 4 ori mai mică decât la apă, ceea ce denotă că o bună parte a apei uzate se revarsă necontrolat aducând pagube considerabile mediului înconjurător. În mediul rural situația este și

mai gravă rata de conectare constituind doar 1,7%.

1.2.1. Elaborarea propunerilor de proiecte în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare

Totodată în cadrul evenimentului, „Apelul de propuneri de proiecte cu finanțare din FNDR”, lansat la data de 10 august 2020, au fost elaborate și depuse pe listă 2 Note conceptuale: 1 Notă conceptuală în domeniul Aprovizionare cu apă în raionul Ialoveni și 1 Notă conceptuală pe domeniul Construcției rețelelor de canalizare în raionul Strășeni. Ambele note conceptuale au trecut cu brio etapa întâi a concursului și au fost promovate în etapa a doua (etapa de completare a cererilor de finanțare), care a fost inițiată în luna noiembrie, termenul limită de depunere fiind luna martie 2021.

1.2.2. Implementarea proiectelor de aprovizionare cu apă și canalizare

Pentru îmbunătățirea situației în acest domeniu, în prezent ADR Centru implementează 5 proiecte, cu un cost total conform contractelor semnate în valoare de 135 524 451,51. Aceste proiecte sunt finanțate din multiple surse de finanțare atât națională cât și internațională. Din FNDR sunt finanțate 2 proiecte în raioanele Ialoveni și Hîncești.

Pe parcursul anului 2020 au fost semnate contractele pentru efectuarea lucrărilor de construcții la 2 proiecte, finanțate de UE prin intermediul GIZ, din raioanele Ungheni și Călărași. Valoarea acestora

constituie 89 324 071,26 lei. Principalul indicator ce urmează a fi realizat în cadrul acestor proiecte este eficientizarea termică a două licee și crearea unor condiții îmbunătățite pentru studii.

În anul 2020 a fost semnat contractul privind consultanța și realizarea proiectării a obiectivului strategic “Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”. În cadrul acestui proiect au fost semnate acordurile de finanțare și grantul în valoare de 25 000 000 euro, iar contribuția asigurată de FNDR constituie 2 650 000 euro. În perioada 15-17 septembrie 2020 s-a desfășurat Misiunea virtuală KfW în RM. În cadrul misiunii au avut loc un șir de ședințe de clarificare și monitorizare a procesului de implementare a proiectului. Compania de consultanță a elaborat raportul inițial al proiectului, iar la 06 noiembrie a avut loc o ședință de prezentare a lucrărilor efectuate până la moment.

La data de 14 decembrie a avut loc Workshop-ul de prezentare a raportului inițial la care au participat reprezentanții tuturor instituțiilor implicate în proiect.

În perioada ianuarie-mai a anului 2020 a continuat implementarea și a fost finalizat proiectul „*Sprijin în dezvoltarea gestionării apelor reziduale în Regiunea Centrală a Moldovei – o mai bună gestionare a apelor uzate pas cu pas*”, SAMRS/2018/MD/1/6, finanțat de Programul Oficial de Asistență pentru Dezvoltare al Republicii Slovace (SlovakAid). În perioada respectivă a fost realizată ultima activitate – dotarea a 12 Întreprinderi Municipale „Apă-canal” din orașe centre raionale cu bunuri în valoare de 1 330 euro per întreprindere, în baza nevoilor individuale. În sumă de 1000 euro au fost procurate echipamente medicale pentru IMSP Spitalul raional Strășeni în contextul pandemiei COVID-19.

În luna octombrie 2020, a avut loc lansarea proiectului “*Apa potabilă în Ialoveni: Îmbunătățirea calității vieții în orașul Ialoveni prin îmbunătățirea accesului la Apă Potabilă și creșterea conștientizării în domeniul managementului apelor*”/ “*Drinking Water in Ialoveni: Improving the quality of life in Ialoveni Municipality through improved Access to drinking water and raised awareness about water management*”, în parteneriat cu ADR Senec-Pezinok și primăria orașului Ialoveni. Proiectul vizează construcția unei porțiuni de apeduct în orașul Ialoveni; dotarea stației de clorinare (pentru o tratare mai calitativă a apei) și organizarea campaniei de conștientizare a populației. Valoarea proiectului constituie cca 220 000 euro. Activitățile principale urmează să se desfășoare în perioada anului 2021.

Conform situației din 31 decembrie curent în urma implementării acestor proiecte au fost obținute următoarele rezultate:

Indicatori	Unitatea de măsură	Realizat	Planificat
Lungimea rețelelor noi construite sau renovate, inclusiv:			
km rețele de apeduct construite/reabilitate	km	41,905	77,918
Statie de clorinare	nr	0	1
stații de pomparea apei potabile construite/renovate	nr	0	3
km rețele de canalizare construite/reabilitate	km	9,389	13,088
stații de pompare a apelor uzate construite/reabilitate	nr.	0	2
stații de epurare a apelor uzate construite/reabilitate	nr.	0	1
localități ce au acces la sistemul de AAC construit/reabilitat	nr.	0	4
localități ce au acces la sistemul de canalizare construit/reabilitat	nr.	0	6

populației ce are acces la sistemul de AAC construit/reabilitat	nr.	0	25079
populației ce are acces la sistemul de canalizare construit/reabilitat	nr.	1700	13207
proiect tehnic elaborat	nr.	0	1

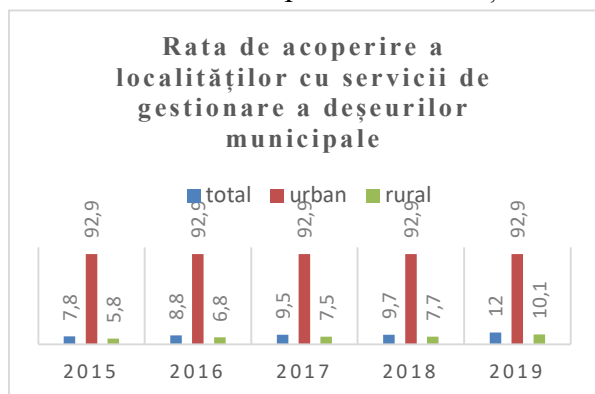
1.2.3. Monitorizarea implementării proiectelor

Pentru buna desfășurare a implementării proiectelor de dezvoltare regională, specialiștii SMIP au organizat ședințe de lucru cu antreprenorii și beneficiarii pentru înlăturarea impedimentelor și vizite de monitorizare a progresului obiectivelor propuse conform proiectelor.

Au fost elaborate 27 rapoarte privind monitorizarea realizării activităților conform planului de implementare a proiectului individual (săptămânal); 10 rapoarte de monitorizare a proiectului individual (trimestrial); 10 rapoarte privind monitorizarea mijloacelor financiare (trimestrial).

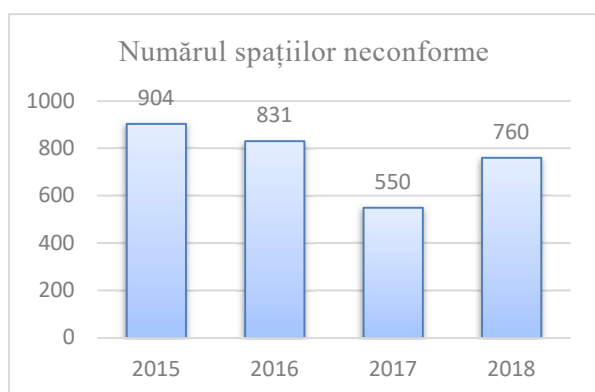
Măsura 1.3 Dezvoltarea sistemelor integrate de management al deșeurilor solide la nivel regional

Unul din principalii indicatori de monitorizare a situației în domeniu managementului deșeurilor îl constituie rata de acoperire a localităților cu servicii de gestionare a deșeurilor menajere solide. La



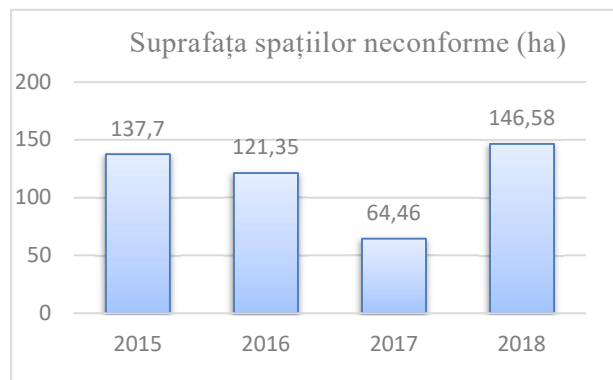
acest capitol situația în regiune nu este prea bună: indicatorii se schimbă în direcția pozitivă, însă destul de lent. Astfel, pentru RDC, conform datelor BNS, în anul 2015 rata de acoperire a localităților cu serviciile MDS indică 7,8%, iar în 2019 – 12%. La nivelul localităților urbane, indicatorul a rămas neschimbat din 2015 până 2018 fiind de 92,9%, iar în localitățile rurale, în aceeași perioadă, a crescut de la 5,8% la 10,1%.

Din cele menționate putem conchide că există o cantitate considerabilă de deșeuri menajere solide



760. Același lucru se observă și în cazul suprafeței acestor spații: se observă o scădere din de la 137,7 ha în 2015, la 64,46 în 2017, însă în 2018 se atestă o creștere colosală la 146,58 ha.

depozitate în spații neconforme, ceea ce agravează situația ecologică. Deși numărul spațiilor neconforme de depozitare a deșeurilor solide scade: de la 904 în anul 2015 la 550 în anul 2017, totuși în 2018, numărul acestora din nou crește, ajungând la



Acest fapt indică că creșterea numărului de spații neconforme din 2017 spre 2018 a crescut cu 38%, iar suprafața acestora cu 127,4%, ceea ce este neproportional de mult, și chiar depășește valoare inițială (anul 2015).

Măsura 1.4 Creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice

1.4.2. Implementarea proiectelor de eficiență energetică a clădirilor publice și extindere a rețelelor iluminatului stradal

Din cauza lipsei datelor BNS, monitorizarea indicatorilor la nivel de regiune în acest domeniu nu este posibilă, însă putem vedea contribuția ADR Centru prin implementarea proiectelor. La momentul raportării, în proces de implementare se află 5 proiecte în valoare de 99 408 916,40 lei, conform contractelor semnate, dintre care un proiect finanțat din sursele FNDR și patru proiecte finanțate din sursele UE cu suportul tehnic GIZ. Pentru proiectele cu finanțare din partea UE-II drept indicatori sunt 4 clădiri ce urmează a fi renovate prin măsuri de eficiență energetică a 4 licee din regiunea Centru. Pentru toate proiectele a avut loc procedura de achiziții publice pentru selectarea companiei de construcții. Astfel au fost semnate contractele privind efectuarea lucrărilor pentru 3 dintre aceste proiecte și inițiate lucrările. În cadrul proiectelor de eficiență energetică au fost valorificați în anul 2020 - 13 364 225,79 lei. Proiectul finanțat de FNDR a fost finalizat cu succes.

1.4.3. Monitorizarea implementării proiectelor

Pentru buna desfășurare a implementării proiectelor de dezvoltare regională, specialiștii SMIP au organizat ședințe de lucru cu antreprenorii și beneficiarii pentru înlăturarea impedimentelor și vizite de monitorizare a progresului obiectivelor propuse conform proiectelor.

Au fost elaborate 27 rapoarte privind monitorizarea realizării activităților conform planului de implementare a proiectului individual (săptămânal); 10 rapoarte de monitorizare a proiectului individual (trimestrial); 10 rapoarte privind monitorizarea mijloacelor financiare (trimestrial).

Indicatori	Unitatea de măsură	Realizat	Planificat
Suprafețe izolate termic, inclusiv:			
clădiri publice renovate prin măsuri de eficiență energetică	nr.	1	5
suprafața clădirilor publice renovate prin măsuri de eficiență energetică	m ²	7020	30216.4
suprafețe pe care s-au executat lucrări de termoizolare	m ²	6023	34439.35
pereți exteriori izolați	m ²	3400	16452.9
ferestre și uși exterioare schimbate	m ²	1323	4061.51
suprafața planșeu izolat	m ²	1747,85	13924,94
conduce exterioare construite	m.l.	152	220
Persoane beneficiare de condiții îmbunătățite prin măsuri de EE în clădiri publice	persoane	65000	67893

A fost finalizat proiectul „Îmbunătățirea eficienței energetice a Spitalului Raional Nisporeni”, cu finanțare din sursele FNDR în valoare totală de 12 839 091,67 lei, care a durat 24 luni. Rezultatul

major în urma implementării proiectului este economisirea anuală estimată de energie pentru spitalul raional Nisporeni de 540 MWh/an (gaze natural).

Alte rezultate obținute sunt:

- Îmbunătățirea condițiilor hoteliere pentru pacienți și colaboratori;
- Reducerea consumului de combustibil convențional și implicit protecția mediului prin diminuarea consistentă a emisiei de gaze cu efect de seră;
- Eficientizarea energetică a clădirii Blocului Chirurgical;
- Contribuția la îndeplinirea politicilor naționale, regionale și locale în domeniul mediului și a energiei;

Obiectivul Specific 2: Dezvoltarea economică durabilă și competitivă a regiunii

Dezvoltarea economică reprezintă una din principalele domenii de dezvoltare a oricărui stat, fapt valabil și pentru un teritoriu mai restrâns precum regiunea. Este bine cunoscut că economia constituie motorul principal pentru dezvoltarea majorității ramurilor de activitate, prin faptul că producția, comerțul, consumul de bunuri și servicii, precum și alocarea resurselor reprezintă partea constituantă a acestora.

Reieșind din directivele SDR, principalele rezultate într-o atingerea obiectivului 2 sînt următoarele:

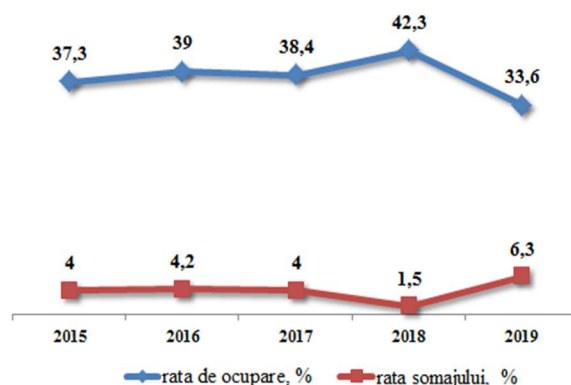
- Atractivitatea orașelor pentru cetățeni și mediul de afaceri este sporită;
- Potențialul economic al regiunii este valorificat;
- Patrimoniul cultural și natural al regiunii este protejat și valorificat în scopuri turistice.

Unul din principalii indicatori de monitorizare a dezvoltării economice în regiune este produsul intern brut pe locuitor. Conform BNS, ultimele date disponibile, la nivel de regiune, sînt din 2016. Astfel în anul 2015 acest indicator constituia 21,2% prețuri curente, în 2016 – 23,2%, iar în 2017 - 25,5 atestând o creștere ușoară cu 2,3% față de anul precedent, însă fiind aproximativ de două ori sub media la nivel național 41% în 2015, 45,3% în 2016 și 50,4% în 2017.

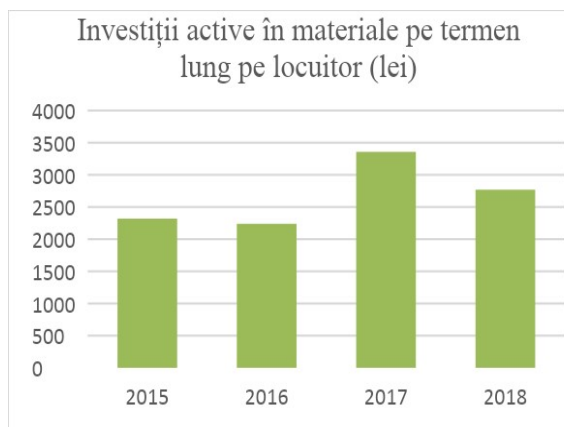
Evoluția PIB per capita (2015-2017)



Un alt indicator important în acest domeniu este rata șomajului, care practic nu a înregistrat schimbări pe parcursul anilor 2015-2017, valoare fiind de 4%, 4,2% și respectiv 4%. În anul 2018 se atestă o schimbare semnificativă, valoarea indicatorului scăzând pînă la 1,5%, iar în 2019 mărindu-se brusc la 6,3%. Reprezentativitatea acestor indicatori în privința îmbunătățirii situației în regiune este



îndoielnică, deoarece, în același timp are loc emigrarea semnificativă a populației din țară, fapt care duce spre scăderea ratei șomajului. Rata de ocupare atestă o tendință de scădere în ultimul an, astfel în 2019 înregistrând 33,6%, cu aproape 9% mai puțin comparativ cu 2018.



În privința investițiilor în active materiale pe termen lung pe locuitor, situația în regiune nu este cea mai bună. Potrivit datelor BNS, din anul 2015 se atestă o creștere a acestui indicator de la 2 318,1 lei la 3 359,2 lei în 2017, iar apoi o scădere bruscă pînă la 2 769,3 lei în 2018. Aceeași situație se evidențiază și în investițiile capitale în zonele economice libere, acestea scăzând de mai mult de 2 ori, de la 327 600 mii lei în 2015, la 128 871 mii lei în 2017. Acești indicatori pot fi interpretați ca un indiciu al atractivității regiunii pentru afaceri dar, de asemenea, și pentru competitivitatea acestora: mai

multe investiții înseamnă că regiunea este mai atractivă pentru afaceri. Totuși, numărul întreprinderilor mici și mijlocii la 1000 locuitori este în creștere, înregistrând o cifră de 7,1 în anul 2015 și 8,7 în 2019.

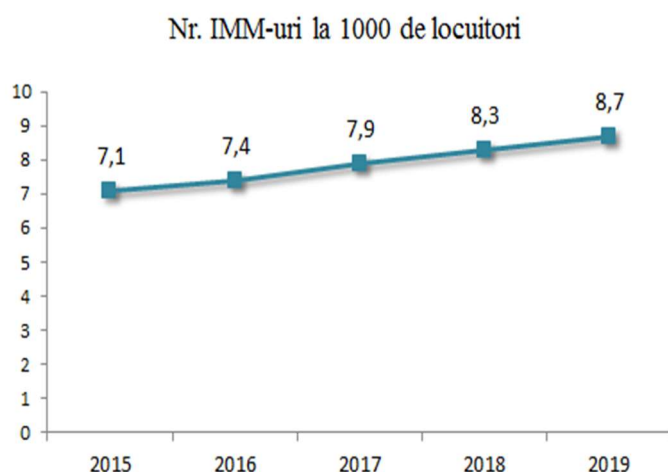
Din cele menționate putem concluziona că, pe de o parte atractivitatea regiunii pentru investiții mai considerabile în ZEL și PI, din parte investitorilor locali și externi este scăzută, însă atitudinea și capacitățile locale de dezvoltare/deschidere a afacerilor proprii crește, deși lent.

Măsura 2.1 Sprijinirea dezvoltării urbane durabile

2.1.1. Dezvoltarea capacităților orașelor privind planificarea urbană integrată:

La sfârșitul anului 2020 Guvernul a aprobat Programul național de dezvoltare a orașelor-poli a municipiilor Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei, Soroca și Edineț (Orhei și Ungheni în cazul RDC). Programul prevede implementarea unui portofoliu de proiecte, care reflectă prioritățile individuale specifice pentru fiecare municipiu. Acestea vor fi determinate în baza evaluării necesităților pentru consolidarea potențialului de orașe-poli de creștere regională.

Tot la final de an Rețeaua Națională de Revitalizare Urbană din Republica Moldova s-a întrunit pentru



prima dată într-o adunare generală. Evenimentul a marcat începutul activității Rețelei Naționale de Revitalizare Urbană (RNRU), a prezentat retrospectiva abordării de revitalizare urbană din ultimii trei ani în mai multe orașe din Republica Moldova și a trasat planurile de viitor ale RNRU. Totodată, au fost aprobați principalii pași necesari pentru oficializarea Rețelei - regulamentul Rețelei, aderarea noilor membri și componența consiliului de administrare.

Măsura 2.2 Dezvoltarea economiei regionale și diversificarea infrastructurii de afaceri

2.2.1. Elaborarea propunerilor de proiecte în domeniul dezvoltării economiei regionale și diversificării infrastructurii de afaceri:

În cadrul evenimentului „Apelul pentru co-finanțarea propunerilor de proiecte pentru 2020”, lansat la data de 05.10.2020 de Inițiativa Central Europeană (CEI), ADR Centru Moldova în parteneriat cu ADR Centru România au elaborat și depus o Propunere de proiect pe domeniul Specializare Inteligentă (RIS3 - Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation).

Propunerea de proiect urmează să fie evaluată în prima jumătate a anului 2021.

2.2.3. Implementarea proiectelor în domeniul dezvoltării economiei regionale și diversificarea infrastructurii de afaceri:

În perioada de raportare, ADR Centru are în proces de implementare 2 proiecte: „*CENTRUL regional de afaceri și dezvoltare comunitară în raioanele Strășeni, Călărași și Hîncești.*” cu finanțare din FNDR și cofinanțat de APL de nivel I (primăria Lozova, Strășeni). Valoarea proiectului este de 33 837 271,14 lei. Bugetul alocat din sursele FNDR în valoare de 19 300 000, 0 lei a fost valorificat în totalitate.

Indicatori	Unitatea de măsură	Realizat	Planificat
Numărul clădirilor construite/renovate, inclusiv:			
obiectivelor de suport în afaceri construite/renovate	nr.	0	1
suprafața clădirilor obiectivelor de suport în afaceri construite/renovate	m ²	0	3100
rețele de canalizare construite/renovate	km	0,09	0,09
drum de acces construit/reabilitat	km	0	0,9
teritoriu amenajat	ha	1,13	1,13
nr. de rezidenți potențiali beneficiari	nr.	0	30
nr. locuri de muncă potențiale nou create	nr.	0	5

Al doilea proiect „*Date deschise și GIS pentru dezvoltarea afacerilor și oportunități de creștere*” (eng. „*Open data and GIS for business development and growth opportunities*”), finanțat de Institutul Suedez. Scopul proiectului este preluarea și împărtășirea experienței de lucru cu datele deschise și GIS pentru asigurarea relevanței și exactității pe durată lungă cu scopul creării beneficiilor pentru antreprenoriat. Parteneriatul în cadrul acestui proiect a fost stabilit între County Administrative Board of Östergötland (Suedia), Universitatea din Linköping (Suedia), Agenția de Dezvoltare Locală și Regională ERKAS (Estonia) și Agenția de Dezvoltare Regională (Moldova). O activitate realizată a fost elaborarea și diseminarea către structurile de sprijin a afacerilor din RD Centru a unui chestionar cu privire la nivelul de cunoștințe și necesități în domeniul datelor deschise, datele fiind colectate și prezentate în cadrul proiectului. De asemenea, în cadrul proiectului a fost prezentat un studiu de caz cu privire la utilizarea datelor de către administrația unei structuri de sprijin a afacerilor din RDC, precum și situația la nivel național cu privire la utilizarea datelor deschise de către populație.

Măsura 2.3 Dezvoltarea potențialului turistic al regiunii

Regiunea de Dezvoltare Centru este cea mai dezvoltată regiune din punct de vedere al turismului (cu excepția municipiului Chișinău), însă până în prezent cu un potențial imens nevalorificat. Potrivit BNS, în anii 2018-2019, au existat 57 de structuri de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare, cifră care a scăzut nesemnificativ în comparație cu anul 2015 care a constituit în număr 59. Numărul turiștilor cazați în structurile de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare constituie aproximativ tot atât cât numărul acestora din toate celelalte regiuni de dezvoltare funcționale luate la un loc. Astfel, în anul 2019 a crescut numărul de turiști la 64,5 mii, cu 10,5 mii mai mult, comparativ cu anul 2018, pentru care cifra a constituit 57 mii persoane.

2.3.2. Elaborarea propunerilor de proiecte în domeniul promovării potențialului turistic al regiunii, sporirii vizibilității turistice și reabilitării patrimoniului cultural și natural:

În cadrul „Apelului de propuneri de proiecte cu finanțare din FNDR”, lansat la data de 10 august 2020, de către MADRM, a fost elaborată o notă conceptuală a propunerii de proiect „Codrii mei străbuni”, care are ca obiectiv strategic crearea unui traseu turistic. Nota conceptuală, depusă în cadrul Apelului pe listă a fost selectată pentru etapa a doua a Concursului.

Termenul limită de depunere a Cererilor de finanțare a proiectelor pe listă este luna martie 2021, conform Regulamentului de desfășurare a apelului pe listă pentru selectarea proiectelor finanțate din FNDR.

Tot în perioada de raportare, în cadrul „Apelului pentru co-finanțarea propunerilor de proiecte pentru 2020”, lansat la data de 05.10.2020 de Inițiativa Central Europeană (CEI), ADR Centru, Moldova în parteneriat cu ADR Senec-Pezinoc, Slovacia, au elaborat și depus o Propunere de proiect pe domeniul Dezvoltarea potențialului turistic al regiunii, care vizează crearea unei rute turistice a vinărilor mai mici din zonele rurale. Propunerea de proiect urmează să fie evaluată în prima jumătate a anului 2021.

2.3.3. Implementarea proiectelor în domeniul dezvoltării turismului în regiune:

În acest sens, ADR Centru implementează la moment 3 proiecte cu finanțare din FNDR, în valoare de 148 384 324,14 lei în raioanele Ialoveni, Călărași și Nisporeni. În urma implementării proiectelor, vor fi construite 2 complexe sportive în satul Costești, raionul Ialoveni și în orașul Nisporeni.

La proiectul „*Valorificarea potențialului turistic al regiunii de centru a RM - rn Strășeni, Călărași, Nisporeni și Ungheni*” au fost realizate lucrări de construire și renovare a 6 obiective turistice, iar unele obiective din cadrul proiectului au fost finalizate (amfiteatru Călărași).

Situația pandemică a afectat grav dezvoltarea tuturor domeniilor de intervenție, de asemeni a tergiversat și procesul de implementare a proiectului „*Valorificarea și sporirea vizibilității patrimoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee - Centre de Informare Turistică*”, finanțat în cadrul Programului Operațional Comun (POC) România - Republica Moldova 2014-2020, finanțat de Instrumentul European de Vecinătate (ENI), a cărui contract de grant a fost semnat pe 13 aprilie curent. Implementator fiind ADR Centru (beneficiar lider) în parteneriat cu Asociația de Dezvoltare a Turismului din Moldova și Asociația de Cooperare Transfrontalieră

Euroregiunea „Dunărea de Jos”, România. Din cauza răspândirii infecției Covid-19 și declarării stării de urgență pe întreg teritoriul R. Moldova, în perioada de până la 15 mai și ulterior declarării stării de urgență în sănătate publică și altor restricții impuse, activitățile planificate au fost realizate parțial, acestea ținând nemijlocit de managementul proiectului; activități de comunicare și informare a publicului despre proiect și produsele și rezultatele acestuia; precum și organizarea activităților de consolidare a capacităților și promovare a patrimoniului cultural și istoric și anume: organizarea unei sesiuni de instruire în format online și inițierea elaborării analizei de potențial și profilului destinațiilor turistice majore din arealul proiectului.

Perioada de implementare a proiectului este 14 aprilie 2020 – 13 octombrie 2021, iar valoarea acestuia constituie 109 900 euro, dintre care bugetul ADR Centru constituie 56 460 euro.

În urma implementării acestor proiecte au fost obținute următoarele rezultate:

Indicatori	Unitatea de măsură	Realizat	Planificat
Numărul obiectivelor turistice renovate/amenajate, inclusiv:			
atracții turistice construite	nr.	2	3
atracții turistice renovate	nr.	2	3
atracții turistice amenajate	nr.	2	2
teritoriu amenajat	ha	0	1,54
drum de acces reparat	km	0	1,73
obiectiv turistic inclus în circuitul turistic	nr.	5	9

Obiectivul specific 3: Consolidarea unei bune guvernante regionale

Măsura 3.1 Consolidarea capacităților actorilor locali și regionali responsabili de dezvoltarea regională

3.1.1. Consolidarea capacităților actorilor locali și regionali responsabili în elaborarea de politici și managementul proiectelor de dezvoltare regională:

Pentru consolidarea cunoștințelor cu privire la Regiunea de Dezvoltare Centru din punct de vedere al situației socio-economice, ADR Centru a elaborat și editat pliantul „Regiunea de Dezvoltare Centru în cifre (ediția 2020)” în care cititorul interesat poate găsi diverse date cu privire la situația economică, socială, demografică, turistică de transport, a infrastructurii și conectării gospodăriilor la rețelele de bază etc.

În cadrul proiectului „Sprijin în dezvoltarea gestionării apelor reziduale în Regiunea Centrală a Moldovei – o mai bună gestionare a apelor uzate pas cu pas”, finanțat de către partenerul de dezvoltare Slovak Aid, au fost consolidate capacitățile primăriilor localităților – centre raionale și întreprinderilor municipale din RDC și acordat suportului tehnic întreprinderilor municipale baza necesităților identificate. Au fost colectate 12 chestionare cu privire la necesitățile întreprinderilor apă-canal din RDC, ca urmare aceste întreprinderi municipale au beneficiat de echipament tehnic necesar pentru realizarea activităților zilnice.

De asemenea fost organizată o sesiune de instruire de consolidarea capacităților pentru 15 ghizi ai muzeelor din 7 raioane a RDC în cadrul proiectului „Explorarea și îmbunătățirea vizibilității

patrimoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee - Centre de informare turistică”.

Urmare a colaborării eficiente și colegiale între Agenția de Dezvoltare Regională Centru și Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de Științe a Moldovei, a fost scoasă la tipar Monografia ”Regiunea de Dezvoltare Centru. Aspecte geografice, socio-economice și ecologice” (<http://adrcentru.md/libview.php?l=ro&idc=530&id=3710&t=/Studii-i-publicatii/Planificare-strategica/Monografia-Regiunea-de-Dezvoltare-Centru-Aspecte-geografice-socio-economice-i-ecologice-in-contextul-dezvoltarii-durabile>)

Elaborarea și editarea acestei monografii a fost orientată pe studiul Regiunii de Dezvoltare Centru sub aspecte ce țin de condițiile geografice, demografie, activități socio-economice și impactul acestora asupra mediului. Deși regiunea Centru este regiunea cu cea mai numeroasă populație, cea mai mare întindere, cele mai multe raioane componente (13) și cu cea mai dinamică creștere a PIB-ului regional, aceasta devine rar subiectul unor analize și cercetări mai aprofundate, iar acest fapt are un impact negativ asupra calității și caracterului strategic al planificărilor și programărilor intervențiilor regionale pe termen mediu și lung.

Această monografie poate servi drept bază solidă pentru elaborarea documentelor programatice în perspectivă, reprezentând în sine o actualizare și aprofundare a analizelor ce sunt parte componentă a Strategiilor de Dezvoltare Regională Centru 2010-2016 / 2016-2020. Totodată, monografia dată, ce oferă cititorului o abordare largă și sintetică asupra regiunii (în special în cap. „Concluzii generale”), poate contribui esențial la o înțelegere integrată a Programelor Regionale Sectoriale în cele 6 domenii de intervenție aflate în competența ADR Centru (drumuri regionale și locale, aprovizionare cu apă și canalizare, managementul deșeurilor solide, eficiența energetică a clădirilor publice, dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor, sporirea atractivității turistice). La fel, agenția și regiunea în ansamblu poate beneficia de lucrarea elaborată în calitate de colecție de informații și date statistice pentru atragerea de investiții direcționate și justificate pentru asigurarea echilibrului socio-economic intra și inter-regional.

Nu mai puțin relevantă este lucrarea respectivă pentru administrațiile publice locale (în special pentru cele de nivelul II) care pot valorifica eficient informațiile agregate în monografie în elaborarea strategiilor raionale fundamentate științific și, ceea ce este esențial, în conștientizarea la nivel de date concrete a poziției și rolului fiecărui raion în cadrul Regiunii de Dezvoltare Centru. La fel, monografia realizată de mediul academic autohton reprezintă o resursă valoroasă pentru diverse studii și analize intra și inter-regionale atât pentru instituții publice generale și de profil, cât și pentru instituții analitice din sectorul asociativ. Totodată, atât sectorul educațional-didactic ar putea fi „parte interesată” în preluarea și valorificarea datelor statistice pentru disciplinele cu profil geografic, social, economic și ecologic, cât și mediul antreprenorial ar fi interesat de capitolele 3 și 4 al lucrării, capitole ce conțin informații relevante pentru înțelegerea situației reale regionale la capitolul activități economice (agricultură, industrie, transport, turism) și infrastructură existentă.

3.1.2 Acordarea suportului pentru actualizarea/elaborarea documentelor de planificare locale

Pe parcursul perioadei de raportare, ADR Centru a oferit APL-urilor de nivelul 2 (CR Nisporeni și CR Anenii Noi) consultanță cu privire la elaborarea/actualizarea strategiilor raionale, în particular CR Anenii Noi beneficiind de ghidare cu privire la structura și conținutul proiectului strategiei raionale.

Asigurarea Secretariatului Consiliului Regional de Dezvoltare

Pe parcursul anului 2020 au avut loc 3 ședințe de lucru ale Consiliului Regional pentru Dezvoltare Centru 2019-2023, dintre care 2 ședințe s-au desfășurat în format fizic și una online.

În luna ianuarie 2020 a avut loc ședința de constituire a CRD 2019-2023, în cadrul căreia au fost audiate și aprobate Raportul anual 2019 privind implementarea SDR și Planul de acțiuni pentru anul 2020. De asemenea, a fost prezentat pentru discuții documentul politicii publice privind dezvoltarea urbană în RM.

Pe 25.09.20 s-a desfășurat a doua ședință de lucru a CRD Centru în cadrul căreia a fost desemnat reprezentantul CRD în cadrul Comisiei de evaluare administrativă și Comisiei de evaluare a Cererilor de finanțare. De asemenea, a fost prezentată propunerea de proiect în sprijinul Consiliului Regional pentru Dezvoltare și a avut loc desemnarea reprezentantului CRD pentru implementarea activităților incluse în planul de acțiuni al proiectului respectiv.

În cadrul ședinței CRD din 15.10.20 a avut loc aprobarea listei Notelor Conceptuale selectate pentru etapa a doua a Concursului de propuneri de proiecte și a fost audiat Raportul de implementare a SDR Centru pentru semestrul I.

De asemenea, a fost prezentat proiectul “Abilitarea Cetățenilor în RM” și a fost delegat reprezentantul CRD în cadrul Comitetului Director al proiectului.

Adițional, în prima jumătate a anului 2020 pentru consolidarea capacităților membrilor CRD Centru, în parteneriat cu GIZ, a fost elaborat conceptul de proiect “Pachet de suport pentru membrii CRD”. Perioada de implementare a proiectului este 01 septembrie 2020 - 31 august 2021. În perioada vizată, conform planului de acțiuni, au fost elaborate materiale promoționale pentru membrii CRD și a fost inițiat procesul de organizare a două ateliere de lucru în domeniul dezvoltării regionale.

Măsura 3.2 Promovarea potențialului de dezvoltare a RD Centru

3.2.1 Dezvoltarea rețelelor de informare și comunicare privind cooperarea intraregională și interregională:

În perioada ianuarie-decembrie 2020 Agenția de Dezvoltare Regională Centru a aplicat principiul de transparență și comunicare continuă, difuzând informațiile de interes public în timp util. Astfel, activitatea ADR Centru a fost reflectată atât pe pagina oficială a agenției, rețele de socializare, cât și în sursele mass-media locale, regionale și naționale. Pentru răspândirea informației au fost utilizate diferite forme: comunicarea electronică, comunicarea directă, întruniri și vizite la proiecte, sesiuni de informare și materiale informative distribuite la diverse evenimente. În scopul asigurării unei comunicări eficiente, agenția urmărește diversificarea instrumentelor de comunicare, utilizându-se în dependență de publicul-țintă. De asemenea, sînt întreprinse măsuri de sporire a interesului societății pentru subiectele de dezvoltare regională. În comunicatele emise de ADR Centru se insistă asupra beneficiilor obținute în urma implementării proiectelor de dezvoltare regională și a impactului direct al acestora asupra publicului.

Principalele subiecte care au fost mediatizate pe parcursul perioadei de raportare au fost reprezentate de:

- vizite de lucru și monitorizare, precum și activități realizate în cadrul proiectelor în implementare;

- obiective construite în cadrul proiectelor;
- vizite de studiu ale colaboratorilor ADR Centru;
- apeluri de propuneri de proiecte cu finanțare din FNDR și alți parteneri de dezvoltare, anunțate pe site;
- întrunirile CRD Centru;
- activitatea ADR Centru – ședințe și vizite de lucru etc;
- activități importante desfășurate în parteneriat cu ADR Centru.

ADR Centru își propune ca și în continuare să fie depus efort maxim pentru a menține credibilitatea publicului din regiune față de domeniul dezvoltării regionale, dar și pentru a promova agenția și activitățile acesteia în vederea sporirii credibilității acesteia și a creșterii numărului persoanelor interesate de acest domeniu de activitate.

Măsura 3.3 Perfecționarea sistemului de planificare și programare

3.3.2 Elaborarea de analize și studii în domeniul dezvoltării regionale

În cadrul proiectului „*Dezvoltarea regională în Moldova: Suport în implementarea strategiilor regionale folosind datele GIS*” pe parcursul anului 2020 au fost desfășurate ultimele 2 instruirii (în februarie în format fizic, în octombrie la distanță, din cauza restricțiilor epidemiologice) din cursul inițiat în 2019 cu privire la studierea programului QGIS. Totodată, în cadrul proiectului au avut loc discuții despre inițiativa partenerilor cehi de a asigura vectorizarea hărților în format fizic pe domeniile gazificare/apa și sanitație/electricitate/telecomunicații. Prioritar sînt văzute rețelele de apă și sanitație pentru „orașele poli de creștere” (Orhei și Ungheni) conform documentului „*Dezvoltarea Urbană în Republica Moldova*”. Din cauza situației epidemiologice din țară, discuțiile și deciziile referitor la acest proiect au fost amânate.

Pe parcursul perioadei de raportare, ADR Centru a fost implicată în realizarea a două produse informaționale relevante pentru regiune. Astfel, în colaborare cu Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de Științe a RM a fost elaborată și tipărită o monografie intitulată „*Regiunea de Dezvoltare Centru. Aspecte geografice, socio-economice și ecologice*” ce constă în studiul Regiunii de Dezvoltare Centru sub aspecte ce țin de condițiile geografice, demografie, activități socio-economice și impactul acestora asupra mediului. Lucrarea respectivă poate servi drept bază solidă pentru elaborarea documentelor programatice în perspectivă, reprezentând în sine o actualizare și aprofundare a analizelor ce sunt parte componentă a Strategiilor de Dezvoltare Regională Centru 2010-2016 / 2016-2020.

Al doilea produs informațional elaborat de ADR Centru cu focalizare pe RD Centru este pliantul „*Regiunea de Dezvoltare Regională în cifre (ediția 2020)*” care conține date statistice socio-economice și demografice (tabele, diagrame, hartă) actuale și prezentate în dinamică (comparativ cu datele din ultimii 5 ani).

3.3.3 Îmbunătățirea sistemului de monitorizare și evaluare

Eficientizarea sistemului de monitorizare și evaluare a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională Colectarea datelor statistice pe indicatorii stabiliți pentru monitorizarea SDRC 2016-2020

În 2020 MADRM a inițiat procesul de modificare a Manualului Operațional și a structurii ADR. Astfel din luna iunie 2020 a intrat în vigoare o nouă organigramă a Agenției, conform căreia a fost creată o nouă subdiviziune - Secția monitorizare și evaluare, responsabilă de monitorizarea implementării politicii de dezvoltare regională, estimarea impactului măsurilor și evaluarea proceselor de planificare a mobilității politicii de dezvoltare regională.

În context, în scopul evaluării activităților întreprinse de beneficiarii proiectelor de dezvoltare regională, pentru asigurarea durabilității investițiilor efectuate din Fondul Național de Dezvoltare Regională, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a efectuat evaluarea impactului a 10 proiecte de dezvoltare regională, cu un cost total din FNDR de 88 993,77 mii lei:

Evaluarea proiectelor de dezvoltare regională implementate în RDC

La inițiativa și sub conducerea MADRM, în perioada iunie-septembrie a fost inițiat procesul de evaluare a proiectelor de dezvoltare regională în baza metodologiei. Scopul principal al acestui exercițiu de evaluare a impactului este aprecierea eficienței, eficacității, impactului, durabilității și relevanței proiectelor în contextul atingerii obiectivelor și a rezultatelor scontate stabilite pentru proiectele finalizate:

1. "Dezvoltarea social-economică a satului Bujor prin renovarea drumului L571 R33-Bujor-Mirești (km 0+00-km3+200)". Suma finanțată de FNDR a constituit 2 389,63 mii lei;
2. "Construcția capitală a porțiunii de drum de 12 km pentru 7 localități din regiunea Centru - acces direct la magistrala națională". Suma finanțată de FNDR a constituit 9 476,37 mii lei;
3. "Asigurarea dezvoltării locale durabile și prevenirea poluării resurselor naturale prin reconstrucția stației de epurare a apelor reziduale, reconstrucția și extinderea rețelelor de apă și canalizare, or. Călărași". Suma finanțată de FNDR a constituit 24 748,30 mii lei;
4. "Dezvoltarea sistemului public de canalizare și epurare a apelor uzate la nivel intercomunitar Telenești (AAC)". Suma finanțată de FNDR a constituit 17 414,302 mii lei;
5. "Crearea sistemelor de management integrat a deșeurilor menajere pentru opt localități" Suma finanțată de FNDR a constituit 4 360,30 mii lei;
6. "Dezvoltarea sistemului de management integrat al deșeurilor solide, inclusiv colectarea separată, reciclarea, crearea poligoanelor". Suma finanțată de FNDR a constituit 3 694,70 mii lei;
7. "Renovarea palatului de cultură din Ungheni" Suma finanțată de FNDR a constituit 4 038,42 mii lei;
8. "Managementul deșeurilor menajere în localitățile Telenești și Sîngerei" Suma finanțată de FNDR a constituit 8 601,88 mii lei;
9. "Construcția platformelor pentru depozitarea deșeurilor solide/managementul deșeurilor solide". Suma finanțată de FNDR a constituit 3 727,5 mii lei;
10. "Un mediu salubru pentru o dezvoltare regională durabilă". Suma finanțată de FNDR: 10 542,37 mii lei.

În urma implementării proiectelor, care au fost supuse evaluării impactului, au fost obținuți următorii indicatori și rezultate:

- La măsura "Reabilitarea și construcția rețelelor de apă, canalizare și a stațiilor de epurare" - 2 stații de epurare biologică construite, 6 stații de pompare a apelor uzate (2 renovate, 4 construite), 20 km de rețea de canalizare de presiune înaltă construite, renovat întreg sistemul de apă și canalizare a Palatului de Cultură Ungheni, 20 de persoane instruite în vederea exploatării stațiilor de epurare.
- La măsura "Reabilitarea și modernizarea rețelei de drumuri existente și a conexiunilor internaționale" - au fost construiți 2,9 km de drum în variantă albă și 1,5 km de drum reparat capital, 3 podețe reparate, 4 200 m² de acostamente amenajate.
- La măsura "Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide, inclusiv colectarea separată, reciclarea și crearea poligoanelor moderne de stocare a deșeurilor nereciclabile" - 4 Întreprinderi de salubritate create, dezvoltate și dotate cu tehnică și utilaj, 31 de gunoști neautorizate lichidate, 4 poligoane de depozitare a DMS amenajate, 145 de platforme instalate, 518 eurocontainere și 700 de containere de metal și 870 de urne stradale procurate și instalate, procurate 6 autospeciale de transportare a DMS, 5 tractoare cu remorcă și excavator, 2 prese de balotare a plasticului, 25 persoane instruite în managementul deșeurilor.

Referitor la beneficiari, putem spune că urmare a implementării proiectelor menționate:

- pe dimensiunea asigurării cu apă și canalizare circa 27300 de locuitori ai r. Telenești și r. Călărași, inclusiv 273 de agenți economici au beneficiat de servicii calitative de asigurare cu apă și sistem de canalizare renovat. De asemenea, de condiții igienice îmbunătățite beneficiază vizitatorii Palatului de Cultură Ungheni și cei 700 de membri ai colectivelor artistice care își desfășoară activitatea în cadrul palatului;
- pe dimensiunea modernizării drumurilor circa 8000 de cetățeni ai localităților din raioanele Hîncești și Ialoveni, inclusiv 127 de agenți economici precum și toți proprietarii de transport care se deplasează pe tronsoanele date. Menționăm că dacă proiectul *Construcția capitală a porțiunii de drum de 12 km pentru 7 localități din regiunea Centru - acces direct la magistrala națională* ar fi fost implementat cu succes, numărul populației beneficiare s-ar fi ridicat la 17800 de locuitori, din considerentul că pentru locuitorii din Răzeni, Misovca, Homuteanovca, Alexandrovca și Căinari proiectul nu a avut impactul scontat;
- pe dimensiunea organizării managementului deșeurilor circa 115000 de locuitori, inclusiv 1900 de agenți economici beneficiază de servicii de salubritate a teritoriului și menținerea ordinii sanitare cu impact benefic asupra mediului și situației ecologice. Menționăm că din motive organizatorice și de conlucrare între partenerii a două proiecte "Construcția platformelor pentru depozitarea deșeurilor solide/managementul deșeurilor solide" și "Un mediu salubru pentru o dezvoltare regională durabilă", grupurile țintă specificate în cererea de finanțare nu au posibilitate de a se bucura de rezultatele preconizate.

Urmare a desfășurării evaluării au fost efectuate unele concluzii și recomandări.

Din totalul celor 10 proiecte evaluate, implementate în primul apel de propuneri de proiecte, 3 din ele nu au atins obiectivele și scopurile propuse. Respectiv atestăm o capacitate înaltă de absorbție a asistenței acordate prin intermediul ADR Centru de la FNDR. Gradul de pregătire a autorităților publice locale pentru elaborarea proiectelor era unul redus, acest fapt fiind dedus din calitatea slabă

a documentelor de aplicare. Una din cauzele care a influențat negativ asupra implementării și eficacității unor proiecte este responsabilitatea redusă și pasivă a partenerilor de proiecte.

Dintre recomandările evaluatorilor putem menționa:

- necesitatea mobilizării aplicanților în vederea conștientizării populației privind importanța proiectului și atitudinea față de obiectivele propuse pentru a fi atinse.
- pentru reducerea riscurilor și asigurarea atingerii impactului scontat, partenerii proiectelor trebuie să întreprindă măsuri de remediere a conflictelor, de consolidare a capacităților instituționale în vederea atingerii obiectivelor și să identifice soluții optime de îmbinare a principiilor transparenței, economicității și eficacității.
- în perspectivă, ar fi bine ca obligațiunea privind implementarea proiectelor să fie în gestionarea deplină a beneficiarilor (aplicanților), fapt ce va duce la respectarea disciplinei operaționale și va asigura creșterea responsabilității față de soarta de mai departe a rezultatelor proiectelor.
- se recomandă ca cererile de finanțare a proiectelor în domeniul managementului deșeurilor solide menajere să fie însoțite de studiu de fezabilitate, care ar demonstra oportunitatea creării și organizării serviciului de salubritate cu toată infrastructura necesară, precum și rezultatele unui sondaj privind opinia publică în acest scop.

Acest exercițiu este foarte util și contribuie la formarea unei viziuni retrospective ample asupra modului de implementare a proiectelor, rezultatelor și a impactului la general, eficienței și eficacității politicilor de dezvoltare regională.

Măsura 3.4 Consolidarea cooperării cu partenerii de dezvoltare și atragerea investițiilor în domeniul dezvoltării regionale

3.4.1. Consolidarea cooperării cu partenerii de dezvoltare naționali și internaționali:

Cooperarea cu ADR Senec-Pezinoc, Slovacia a fost axată pe continuarea implementării proiectelor de acest gen în parteneriat cu primăria municipiului Strășeni a proiectului „*Sprijin în dezvoltarea gestionării apelor reziduale în Regiunea Centrală a Moldovei - o mai bună gestionare a apelor uzate pas cu pas / Support in development of waste water management in Moldovan Central Region-better waste water management step by step*”, finanțat din sursele SlovakAid (măsura 1.2)

În perioada de raportare, cooperarea a inclus și participarea în cadrul Apelului de propuneri de proiecte lansat de Agenția Internațională de Dezvoltare a Slovaciei (SlovakAid) în perioada ianuarie - martie 2020, participare soldată cu aprobarea spre finanțare a proiectului „*Apă potabilă în Ialoveni: îmbunătățirea calității vieții în orașul Ialoveni prin acces îmbunătățit la apă potabilă și conștientizarea despre managementul apei*”.

Primăria orașului Ialoveni în parteneriat cu ADR Senec Pezinok a elaborat și depus proiectul „*Apa potabilă în Ialoveni: Îmbunătățirea calității vieții în orașul Ialoveni prin îmbunătățirea accesului la Apă Potabilă și creșterea conștientizării în domeniul managementului apelor*”/ “*Drinking Water in Ialoveni: Improving the quality of life in Ialoveni Municipality through improved Access to drinking water and raised awareness about water management*” care a fost aprobat spre finanțare. Perioada de implementare a proiectului este octombrie 2020 – martie 2022. Valoarea lui constituie cca 220 000 euro. (măsura 1.2);

Participarea la „[Apelul pentru co-finanțarea propunerilor de proiecte pentru 2020](#)”, lansat la data de 05.10.2020 de Inițiativa Central Europeană (CEI), în cadrul căruia a fost elaborată și depusă o

Propunere de proiect care vizează crearea unei rute turistice a vinărilor mici din zonele rurale. (măsura 2.3)

Cooperarea cu Agenția de Dezvoltare Locală și Regională ERKAS Estonia a avut loc în cadrul proiectului „*Date deschise și GIS pentru dezvoltarea afacerilor și oportunități de creștere*”, finanțat de Institutul Suedez (Măsura 2.2).

Cooperarea cu Consiliul Comitatului Östergötland, Suedia a fost axată pe implementarea proiectului „*Date deschise și GIS pentru dezvoltarea afacerilor și oportunități de creștere*” în parteneriat cu Agenția de Dezvoltare Locală și Regională ERKAS (Estonia) și cu Universitatea din Linköping. (Măsura 2.2).

Cooperarea cu ADR Centru, România a fost axată pe participarea la „[Apelul pentru co-finanțarea propunerilor de proiecte pentru 2020](#)”, lansat la data de 05.10.2020 de Inițiativa Central Europeană (CEI), în cadrul căruia a fost elaborată și depusă o Propunere de proiect pe domeniul Specializare Inteligentă (RIS3 - Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation) (măsura 2.2).

Principalul partener instituțional cu care ADR Centru colaborează de mai mulți ani consecutiv este **GIZ**. În perioada de raportare au fost organizate mai multe ateliere de lucru, în cadrul cărora s-au discutat acțiuni de viitor pentru colaborare reciprocă. Astfel pentru perioada 2020-2021 (12 luni) s-a acordat acordarea unui pachet de suport financiar pentru consolidarea capacităților membrilor CRD Centru. (Măsura 3.1).

3.4.2. Identificarea noilor surse de finanțare, inclusiv prin asistența pentru dezvoltare a țării:

În perioada de referință au fost elaborate și depuse 6 propuneri de proiect în cadrul Apelurilor lansate de:

- Agenția Slovacă de Dezvoltare și Cooperare Internațională (SlovakAid) (1)
- Inițiativa Central Europeană (CEI) (2)
- Fondul Național de dezvoltare Regională (3)

De asemenea, a fost efectuată monitorizarea și analiza oportunităților financiare existente, care corespund priorităților de dezvoltare regională, printre sursele de finanțare relevante fiind:

- Agenția SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID)
- Agenția Slovacă de Dezvoltare și Cooperare Internațională (SlovakAid)
- Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP)
- Uniunea Europeană (EuropeAid)
- Inițiativa Central Europeană (CEI)
- Fondul Național de dezvoltare Regională.

Analiza în ansamblu a tendințelor de evoluție socio-economică a regiunii demonstrează o creștere lentă dar stabilă a valorilor principalilor indicatori la măsurile: reabilitarea rețelilor de drumuri locale și regionale, îmbunătățirea serviciilor de alimentare de apă și canalizare, creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice, dezvoltarea potențialului turistic al regiunii.

Mijloacele financiare din FNDR nu au fost valorificate integral pe parcursul anului 2020, iar motivul principal fiind tergiversarea executării lucrărilor de execuție la proiectele implementate, din cauza restricțiilor. În perioada de raportare activitățile ce țin de comunicarea în cadrul proiectelor și a discuțiilor cu partenerii de dezvoltare, precum și achizițiile au fost realizate la distanță în regim online.

Asigurarea continuității și durabilității proiectelor de dezvoltare regională rămâne a fi o provocare. Insuficiența resurselor financiare atât din partea APL în asigurarea contribuției de finanțare a proiectelor, cât și a cetățenilor din regiunile de dezvoltare pentru achitarea tarifelor la serviciile de AAC și MDS nu asigură sustenabilitatea investițiilor.

Regiunea de Dezvoltare Regională Centru este regiunea cu cea mai numeroasă populație, cea mai mare întindere, cele mai multe unități teritorial-administrative de nivel II (13 raioane), cea mai dinamică creștere a PIB-ului regional și este lider la capitolul implementare a proiectelor de dezvoltare regională.

Director ADR Centru



Viorel JARDAN

ELABORAT:

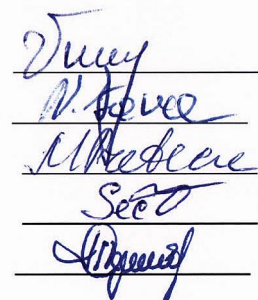
Natalia VEVERIȚĂ, specialist Secția monitorizare și evaluare

Nadejda SAVA, specialist Secția monitorizare și evaluare

Marina PRETECA-NEAGA, șef Secție planificare și cooperare regională

Oleg SECRIERU, șef Secție managementul integrat al proiectelor

Natalia GARPAN, șef Secție administrativă



COORDONAT:

Igor MALAI, Șef Direcție politici de dezvoltare regională

Sergiu TĂBĂCARU, Șef interimar, Secția relații cu instituțiile de dezvoltare regională

